

## **Συνέντευξη**

**Άρης Χατζηστεφάνου**

Πρωτιά προπαγάνδας  
από ΗΠΑ και Ισραήλ

> σελ. 11



► Τα δύο βιβλία σου τιτλοφορούνται «Προπαγάνδα και Παραπληροφόρηση». Τι ακριβώς σημαίνουν αυτές οι δύο έννοιες;

Την περίοδο που γράφτηκαν και τα δύο βιβλία, τόσο στη διεθνή βιβλιογραφία όσο και στη δημόσια συζήτηση της φιλελεύθερης Δύσης, οι όροι «προπαγάνδα» και «παραπληροφόρηση» σήμαιναν ουσιαστικά ένα πράγμα: φάρμες από bots και trolls της Ρωσίας οι οποίες υποτίθεται ότι ανέτρεπαν τον «καλύτερο δυνατό κόσμο» της φιλελεύθερης αστικής δημοκρατίας. Στο πρώτο βιβλίο προσπάθησα να ανατρέψω αυτή την αφήγηση, επισημαίνοντας ότι τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης εξακολουθούν να παράγουν τις μεγαλύτερες ποσότητες προπαγάνδας και παραπληροφόρησης. Στο δεύτερο βιβλίο εξηγώ ότι, παρότι υπάρχουν κράτη που ασκούν συστηματικά τέτοιες πρακτικές, δεν είναι η Ρωσία εκείνη που πρωταγωνιστεί. Όχι επειδή θέλω να τη δικαιολογήσω – η Ρωσία προσπαθεί, αλλά δεν τα καταφέρνει. Οι βασικοί παραγωγοί προπαγάνδας ήταν και παραμένουν οι Ηνωμένες Πολιτείες, και τις τελευταίες δεκαετίες και το Ισραήλ. Επίσης στο δεύτερο βιβλίο αναζητώ την προπαγάνδα που είναι εγγεγραμμένη στο DNA των αλγορίθμων και πλέον των μεγάλων γλωσσικών μοντέλων. Αυτά αναπαράγουν σχέσεις εξουσίας – πρωτίστως ταξικές – επειδή εκπαιδεύτηκαν πάνω σε υλικό που αντανάκλα αυτές τις ιεραρχίες.

► Πόσο έχει αλλάξει το διαδίκτυο τα τελευταία χρόνια; Ποιοί ήταν οι βασικοί κόμβοι;

Τις μεγάλες αλλαγές τις παρακολουθώ κυρίως μέσα από την πορεία της Google, η οποία διαμορφώνει και διαμορφώνεται από τον σύγχρονο καπιταλισμό. Πρώτη αλλαγή ήταν η μετατροπή της μηχανής αναζήτησης σε διαφημιστική εταιρεία, με τον χρήστη να μετατρέπεται σε προϊόν που παράγει πληροφορίες. Τώρα βρισκόμαστε μπροστά στον «θάνατο του κλικ», αφού με τη χρήση AI οι πλατφόρμες, που δεν θέλουν ο χρήστης να φύγει από το περιβάλλον τους, κλέβουν απροκάλυπτα την παραγωγή δημοσιογράφων και χρηστών παρουσιάζοντάς την ως δική τους σύνθεση των αποτελεσμάτων αναζήτησης. Αυτό σημαίνει

## Άρης Χατζηστεφάνου

Δημοσιογράφος, συγγραφέας

# Ο καπιταλισμός προκαλεί δομικά την προπαγάνδα

Την προπαγάνδα που είναι «εγγεγραμμένη στο DNA των αλγορίθμων και των μεγάλων γλωσσικών μοντέλων» αναζητά στο νέο του βιβλίο *Προπαγάνδα και Παραπληροφόρηση στο ίντερνετ* (εκδόσεις Τόπος) ο Άρης Χατζηστεφάνου. Τρία χρόνια μετά το πρώτο βιβλίο της σειράς, ο δημοσιογράφος και συγγραφέας μιλά στο *Prin* για τη μετάβαση σε μια εποχή «αντικειμενικοποιημένης» παραπληροφόρησης μέσω AI και τις οργανωμένες επιχειρήσεις παραπληροφόρησης που εκπορεύονται κυρίαρχα από τη Δύση. Ολόκληρη η συνέντευξη στο prin.gr.



Η Γάζα αποτελεί case study για την προπαγάνδα. Μας δείχνει ότι μπορεί να καθυστερήσει τη διάδοση της πληροφορίας, αλλά όχι να τη σταματήσει

► Πώς λειτουργούν οι αλγόριθμοι; «Απλώς» προωθούν περιεχόμενο βάσει προτιμήσεών μας ή διαμορφώνουν τάσεις;

Οι αλγόριθμοι αναπαράγουν σχέσεις εξουσίας και στερεό-

Συνέντευξη  
στον  
ΓΙΩΡΓΟ  
ΜΟΥΡΜΟΥΡΗ

τυπα, τα οποία για να αντιμετωπιστούν πρέπει να εφαρμοστούν πολιτικές που στηρίζουν όσους βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Αντί γι' αυτό, ο αλγόριθμος, επειδή μαθαίνει από το παρελθόν, τείνει να ενισχύει αυτά τα στερεότυπα, όχι να τα αμβλύνει. Τα μεγάλα γλωσσικά μοντέλα δεν έχουν σχεδιαστεί για να λένε την αλήθεια – στόχος είναι να παράγουν ένα λογικοφανές αποτέλεσμα. Μάλιστα βλέπουμε προσπάθειες, στις οποίες πρωταγωνιστεί το Ισραήλ, επηρεασμού των δεδομένων που λαμβάνει ένα μεγάλο γλωσσικό μοντέλο μέσω της δημιουργίας χιλιάδων ιστοσελίδων των οποίων το περιεχόμενο δεν περιορίζεται για ανθρώπους αλλά για τα bots της τεχνητής νοημοσύνης. Δεδομένου άλλωστε ότι έχει διαμορφωθεί μια «φούσκα» στον τομέα της AI, υπάρχει κίνδυνος μια πιθανή κατάρρευσή της να οδηγήσει σε μαζικές συγχωνεύσεις, δηλαδή σε ακόμη μεγαλύτερη συγκέντρωση ισχύος σε ακόμη λιγότερες εταιρείες, σε ακόμη λιγότερους ανθρώπους.

► Στο βιβλίο σου επιλέγεις να επικεντρώσεις την κριτική σου στη Δύση. Γιατί;

Καταρχήν, όταν οι πέντε μεγαλύτερες πλατφόρμες είναι αμερικανικές ή υπό αμερικανικό έλεγχο, είναι ασταίο να αναζητούμε την πηγή της προπαγάνδας στη Βόρεια Κορέα, την Κίνα ή τη Ρωσία. Όχι γιατί αυτές οι χώρες δεν έχουν μηχανισμούς προπαγάνδας και παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο – φυσικά και έχουν. Αλλά η κυρίαρχη προπαγάνδα, αυτή που διαμορφώνει το παγκόσμιο περιβάλλον ενημέρωσης, είναι πρωτίστως δυτική.

► Προχωράς και σε μια «κριτική της κριτικής» προς το διαδίκτυο και τα social media, όσον αφορά π.χ. τη ρητορεία γύρω από τα echo chambers. Γιατί;

Όλη αυτή η συζήτηση γεννήθηκε μετά το 2016 και την επικράτηση του Τραμπ, όταν οι Δημοκρατικοί προσπάθησαν να αποδώσουν τη δική τους αποτυχία σε έναν εξωγενή παράγοντα. Έτσι προέκυψε το αφή-

γημα περί ρωσικών bots, περί «τοξικών» social media, περί θαλάμων ιδεολογικής αντίληψης όπου τάχα ακούμε μόνο τον εαυτό μας – αντί να πουν στον κόσμο το προφανές: Ότι η άνοδος του Τραμπ οφείλεται πρωτίστως στις τεράστιες ανισότητες που δημιουργεί το καπιταλιστικό σύστημα. Όλες οι έρευνες δείχνουν ότι η ρωσική προπαγάνδα του 2016 είχε μηδαμινή επίδραση στο εκλογικό αποτέλεσμα. Νεότερες έρευνες δείχνουν ότι τα echo chambers πράγματι υπάρχουν, αλλά η επίδρασή τους είναι πολύ μικρή σε σχέση με αυτό που πιστεύαμε. Ο κόσμος δεν ζει στο ίντερνετ, όσο κι αν φοβόμαστε ότι είμαστε κολλημένοι σε μια οθόνη. Άρα, το γιατί ψηφίζει ο κόσμος Τραμπ δεν πρέπει να το αναζητήσουμε στο ίντερνετ αλλά στην κοινωνία.

► Τι μας διδάσκει η Γάζα για την προπαγάνδα, την παραπληροφόρηση αλλά και την αντίσταση σε αυτές;

Η Γάζα αποτελεί ένα case study για την προπαγάνδα του 21ου αιώνα. Μας δείχνει ότι μπορεί να καθυστερήσει τη διάδοση της πληροφορίας, αλλά δεν μπορεί να τη σταματήσει. Χωρίς αυτές τις επιχειρήσεις του Τελ Αβίβ πιθανώς ο κόσμος θα είχε αντιδράσει νωρίτερα, όμως δύο χρόνια μετά βλέπουμε ότι το Ισραήλ πλέον αντιμετωπίζεται ως κράτος-παρία από την πλειονότητα των ανθρώπων στον πλανήτη.

► Υπάρχουν, εν σπέρματι έστω, ανατρεπτικές δυνατότητες στη σημερινή κατάσταση; Και αν ναι, ποιες είναι;

Οι δυνατότητες είναι «τρομακτικές», με την καλή και την κακή έννοια. Από τη μία πλευρά, ποτέ δεν είχαμε περισσότερα εργαλεία ώστε, με ελάχιστους πόρους, να δημιουργήσουμε περιεχόμενο που πάει κόντρα στην κυρίαρχη αφήγηση. Από την άλλη, αρνητική εξέλιξη αποτελεί η ισχύς που έχουν αποκτήσει οι μεγάλες πλατφόρμες – και γι' αυτό πρέπει να μιλήσουμε ανοιχτά για το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς: Χρειάζεται κοινωνικοποίηση αυτών των υποδομών. Ο κοινωνικός τους έλεγχος δεν είναι κάτι ριζοσπαστικό, αλλά ένα χρήσιμο εργαλείο για να σπάσει το μονοπώλιό τους και να δώσουμε τη μάχη της πληροφορικής από καλύτερες θέσεις.